

**ეგნატე ნინოშვილის „ავტობიოგრაფია“
(მოკლე დღიური)
და პირადი წერილების პრობლემატიკა**

**Egnate Ninoshvili's Autobiography (A Short Diary)
and the Problematics of Personal Letters**

დალი ბეთხოშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ახალციხე

Dali Betkhoshvili

Samtskhe-Javakheti State University
Georgia, Akhaltsikhe

აბსტრაქტი

ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედებაში მთელი სიმკაცრითა და ტკივილითაა ასახული საქართველოს ერთ-ერთი კუთხის – გურიის უბრალო ადამიანთა დუხჭირი ყოფა, რაც მძიმედ აისახებოდა მათ ჯანმრთელობასა და გამომეტყველებაზე.

ნაშრომში გაანალიზებულია ეგნატე ნინოშვილის „ავტობიოგრაფია“ (მოკლე დღიური), რომლის სათაურშიც ჩანს ავტორის სათქმელი. კერძოდ, მოკლე დღიურში გადმოცემულია მწერლის ცხოვრების დასაწყისი საფეხურები, რომელზეც აღბეჭდილია გაჭირვება, ობლობისა და დუხჭირი ცხოვრების სირთულეები. ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედებაში „ავტობიოგრაფიასთან“ ერთად, გარკვეული პრობლემების გამოკვეთის თვალსაზრისით, ძალიან ღირებულია მისი პირადი წერილები. მათგან ამჯერად ჩვენ გამოვყავით ორი პირადი წერილი, რომლებიც გამოირჩევა განსხვავებული პრობლემატიკით და ძალზედ ბევრის მთქმელია. ეს ორი წერილი მიწერილია იაკობ გოგებაშვილისა და გიორგი წერეთლისადმი. აღნიშნული წერილები ავსებს „ავტობიოგრაფიაში“ გადმოცემულ სათქმელს და დამატებით ინფორმაციას იძლევა ეგნატე ნინოშვილის პიროვნების, შეხედულებებისა და ცხოვრების წესის შესახებ.

თემა აქტუალურია, რადგან წარმოაჩენს ეგნატე ნინოშვილის შეხედულებებს განსხვავებული საკითხების გააზრების კრილში და კვლევის მიზანიც სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ მწერლის მსოფლმხედველობა ნაჩვენები იყოს არა მარტო თავისი თანადროული, არამედ დღევანდელი ეროვნული და გლობალური ეპოქის გადასახედიდან და ამ კონტექსტით წარმოჩნდეს მის ნააზრევში ასახული პრობლემების ღირებულება და მნიშვნელობა.

საკვანძო სიტყვები: XX საუკუნის ქართული ლიტერატურა, ეგნატე ნინოშვილის „ავტობიოგრაფია“, ეგნატე ნინოშვილის პირადი წერილები.

ABSTRACT

Egnate Ninoshvili's works vividly reflect, with full rigor and intensity, the harsh conditions of ordinary people in one region of Georgia, Guria, which profoundly affected their health and appearance.

This study analyzes Ninoshvili's Autobiography (A Short Diary), the title of which already indicates the author's intent. Specifically, the short diary recounts the early stages of the writer's life, capturing difficult periods marked by poverty, orphanhood, and hardship. Alongside the Autobiography (A Short Diary), Ninoshvili's personal letters are particularly valuable for highlighting certain issues. In this study, we focus on two personal letters, each addressing distinct problems and offering rich insight. These letters were addressed to Iakob Gogebashvili and Giorgi Tsereteli. They complement the material presented in the Autobiography and provide additional information about Ninoshvili's personality, views, and way of life.

The topic is significant because it presents Ninoshvili's perspectives across different areas of reflection. The aim of this research is to reveal the writer's worldview not only from the standpoint of his contemporaries but also from the perspective of today's national and global context, thereby emphasizing the value and significance of the issues reflected in his work.

Keywords: 20th century Georgian literature, Egnate Ninoshvili's „Autobiography“, Egnate Ninoshvili's personal letters.

შესავალი

ნაშრომის სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ ეგნატე ნინოშვილის პუბლიცისტური ნააზრევი ავტობიოგრაფიული დღიურისა და პირადი წერილების მიხედვით ნაკლებადაა შესწავლილი და კვლევის დონეზე გაანალიზებული, ამიტომ საჭიროდ მივიჩნიეთ აღნიშნულის სიღრმისეულად გამოკვლევა, ახლებური ხედვით წაკითხვა იმ პრობლემებისა, რაც მთელი სიმწვავით არის წარმოჩენილი მათში. მწერლის ცხოვრების ირგვლივ არსებული მძიმე რეალობა ისეთ დაფარულ შრეებს მოიცავს, რომელთა გამომზეურების გარეშე ვერ შეიცნობა ის მთავარი არსი, რომელიც კვებას მათში განხორციელებულ მთავარ სათქმელს. ამდენად, ნაშრომის მიზანია ნათლად გამოიკვეთოს პრობლემის არსი და მისი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა, რაც ერთიანი ეროვნული და გლობალური კონტექსტის გათვალისწინებითაა შესაძლებელი.

ნაშრომი აქტუალურია, რადგან მასში გაანალიზებული საკითხები ყველა ეპოქის კუთვნილებას წარმოადგენს.

გურიის საკითხის გააზრება მწერლის შემოქმედების განხილვის საფუძველზე ნათლად ჩანს მეცნიერ-მკვლევართა ნაშრომებში, კერძოდ, აღნიშნულს გარკვეული ადგილი ეთმობა ი. სიხარულიძის, გ. გვერდწითელის, ს. ჭილაიას, გ. ქიქოძის, ვ. კოტეტიშვილის, მიხ. ზანდუკელისა და სხვათა შრომებში. აგრეთვე, ახლებური ხედვით

აღსანიშნავია შემდეგი ნაშრომები: ი. ევგენიძე, ლ. მინაშვილი, ქართული ლიტერატურა, II (XIX საუკუნე), 2013; ნ. სეფიაშვილი, ეგნატე ნინოშვილის მსოფლმხედველობა თანადროული ეპოქის კონტექსტში, წიგნში: ქართული ლიტერატურული პროცესის ძირითადი ტენდენციები, 1890-იან -1900-იან წლებში, 2015; რ.მიშველაძე, რჩეული თხზულებანი ოცდაათ ტომად, სახელმძღვანელო წერილები, ტ. XXV, უახლესი ქართული ლიტერატურის ისტორია, 2013;

მეთოდები

კვლევის განხორციელებისთვის ნაშრომში გამოყენებულია პრობლემაზე დაფუძნებული კვლევა, ისტორიულ-ლიტერატურული, ჰერმენევტიკული და ანალიტიკური კვლევის და შედარებითი ანალიზის მეთოდები, რომელთა მეშვეობით დამუშავდა ეგნატე ნინოშვილის შეხედულებანი გარკვეულ პრობლემებზე დასახელებული დღიურისა და პირადი წერილების მიხედვით, რათა გამოიკვეთოს ნააზრევნი და დასკვნები კვლევის შესახებ. საკითხი გააზრებულ უნდა იქნას ერთიან ეროვნულ ჭრილში თანამედროვე პრობლემების კონტექსტის გათვალისწინებით, რომელიც ხელს შეუწყობს საკითხის უკეთ წარმოჩენას და შედეგების ჩამოყალიბებას.

მსჯელობა

ქართული მწერლობის მხატვრულ აზროვნებაში განსაკუთრებული ადგილი აქვს მიკუთვნებული მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის გამორჩეულ შემოქმედს ეგნატე ნინოშვილს (ინგოროყვას), რომელმაც პირუთვნელად, შეუფარავად აუბა ფეხი ეპოქის სულისკვეთებას და საკუთარი, ინდივიდუალურად გამორჩეული, მხატვრული სიტყვით წარმოაჩინა ბევრი საკითხი, რომელიც შეეხება არა მარტო თავის კუთხეს - გურიას, არამედ ზოგადქართულ ეროვნული პრობლემების ჭრილშია გააზრებული. „ეგნატე ნინოშვილმა თვალნათლივ დაანახა ყველას, რომ გურია ერთიანი საქართველოს ორგანული ნაწილი იყო და ამ კუთხეშიც იმ საზოგადოებრივ-სოციალურ ძვრებს ჰქონდა ადგილი, რაც, საზოგადოდ, მე-19 საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში მიმდინარეობდა მთელს ჩვენს ქვეყანაში“ (ნინოშვილი 1988: 5).

ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედებაში უმწვავესად არის წარმოჩენილი მძიმე სოციალური ფონი. თავად მწერალიც ამ კუთხის ღვიძლი შვილი იყო. მან საკუთარ სუსტ მხრებზე გადაიტანა საშინელი სიდუხჭირე, სიღატაკე, როგორც თვითონ წერს, „ლუკმა პურისათვის აქეთ-იქით წანწალი“ (იქვე).

რეალისტ მწერალთა მსოფლმხედველობაში აისახა მთავარი მისია - მხატვრული სიტყვით ისე უნდა გამოთქმულიყო სათქმელი, რომელიც ხელს შეუწყობდა ქვეყნისა და ერის გამოფხიზლებას და, წინსვლის თვალსაზრისით, განვითარების სწორ გზაზე დაყენებას. ეს ასეც მოხდა, რასაც ცხადყოფს მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის მწერალთა შემოქმედება, სადაც არეკლილია სხვადასხვა მიმართულებით შრეობრივად დალექილი უამრავი საკითხი, რომელსაც სჭირდება განსხვავებული კუთხით დანახვა და გააზრება - განახლებული და ფერცვლილი ცხოვრება ყოველთვის განსხვავებულად და ახლებურად მიდგომას ითხოვს. ილია ჭავჭავაძე აღნიშნავს: „ცხოვრება, რაც გუშინ იყო, ის დღეს აღარ არის, იგი

იცვლება, მიდის წინ და მოაქვს განახლება ყოველისფერისა“ (ჭავჭავაძე 1953: 62).

ვ. კოტეტიშვილის შენიშვნით, „...იგი ამ ცხოვრებას ისე კი არ სწერდა, როგორც „ობიექტური“ მხატვარი, არც ისე, რომ ესთეტიკური გართობა ეძებნა, არამედ ამ მკაცრ და უსამართლო ცხოვრების მსხვერპლი, როგორც თვით ბოგანო და მიუსაფარი. ღარიბი გლეხის ოჯახიდან გამოსული, ადრე დაობლებული და სამადლოდ დარჩენილი, სიღარიბის, შრომისა და შიმშილის საზარელ ტევრში გამოვლილი, იგი წერდა საკუთარი ტკივილის ისტორიას. თვით განიცდიდა იმ სისამაგლეს, რომელიც არსებულ წყობილებას „ქვედა“ ფენებისათვის ატმოსფეროდ შეექმნა, და შიმშილის ჩონჩხიც მის ზურგს უკან იყო მუდამ ატუზული, როგორც „მფარველი ანგელოზი“, ამიტომ იყო, რომ კერძო წერილებსაც ასე აწერდა: „საწყალი და უსამართლო დროით დაჩაგრული ეგნატე ინგოროყვა“ (კოტეტიშვილი 1959: 623-624).

ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრება-შემოქმედებაში ერთი თვალის გადავლევითაც კარგად იკითხება პიროვნების ტრაგიკული ცხოვრება, კვნესა სინამდვილით გამოწვეული, დიდი სულიერი ტანჯვა, ცხოვრების მუდმივი ბორკილებით გამოწვეული სისხლიანი ნაპრალები სულსა და სხეულზე გაჩენილი... მის მხატვრულ ნააზრევში შეიცნობა მძიმე ისტორია. როგორც ვ. კოტეტიშვილი წერს: „ნათლად ჩანს ის მძიმე გზა, რომელიც ეგნატე ნინოშვილმა გაიარა და ის დიდი ტემპერამენტი, რომელიც მასში ღელავდა. მუდამ მოუსვენარი, იგი ეძიებდა მუდამ ახალს, ამ მიებაში არც იღლებოდა, ანთებული თვალებით უცქეროდა მომავალს და მის მოსაახლოვებლად სწავდა თავის სულს, შემოქმედებას“ (კოტეტიშვილი 1959: 625).

„ეგნატე ნინოშვილის პირად ბიოგრაფიაში აისახა 80-90-იანი წლების საქართველოს საზოგადოებრივი მოძრაობა. შიმშილის შემზარავი აჩრდილი თან სდევდა მას, მთელი თავისი ხანმოკლე სიცოცხლის (35 წლის) მანძილზე, სულ ერთია, სოფლის მასწავლებლად მუშაობდა, თუ ტელეგრაფისტად - რკინიგზაზე, ასოთამწყობად - სტამბაში თუ მუშად ქარხნებსა და ნავსადგურში, კანტორის გამგედ - ზესტაფონსა და გომში, თუ ფილოქსერის საწინააღმდეგო ექსპედიციაში. მან მთელი სიმწვავეთ იგრძნო გარდამავალი ეპოქის წინააღმდეგობანი, „ოქროს კერპის“ გაბატონების შედეგად ძველი პატრიარქალური ტრადიციების უღმობელი რღვევა...“ (ნინოშვილი 1988: 7).

აღსანიშნავია, რომ ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრების მთავარი მიზანსწრაფვა სწავლის მიღება, დაუფლება იყო. ეს ჩანს მისი შემოქმედების ყველა ჟანრში. სწავლა, მწერლის შეხედულებით, ქვეყნის წინსვლის საწინდარია, მის (ქვეყნის) სამსახურში ყოფნის გარანტია. „ეგნატეს იზიდავს „ნამდვილი ივერიელის ტიპები“ (მისივე სიტყვებია), რომელთაც, მწერლის რწმენით, ოდესმე თავი უნდა შესწირონ თავისი ქვეყნის სამსახურს. საფრანგეთში, მონპელიეში იმდენად მიისწრაფვის, რომ ქვეყანას ემსახუროს. თავის ერთ-ერთ მეგობარს, შეძლებული ოჯახის შვილს, საფრანგეთიდან ბათუმში სწერს, ჩამოვიდეს სასწავლებლად და იმდენი თანხა წამოიღოს,

რამდენიმე ქართველ სტუდენტს რომ ეყოს სწავლის გასაგრძელებლად. თან ასეთ რჩევას აძლევს: ამით ორ კეთილ საქმეს იზამთ: ერთი, თქვენ თავს გაანათლებთ სწავლით და მეორე, საქართველოს სამ ნასწავლ კაცს შესძენთო“ (ნინოშვილი 1988: 8).

ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედება შერეული ჟანრით არის წარმოდგენილი. მისი მხატვრული ძალა მარტო პროზით კი არ არის ნაჩვენები (ერთი რომანი, 20-მდე მოთხრობა), არამედ პუბლიცისტიკით და პირადი წერილებით, სადაც მკაფიოდ არის გამოკვეთილი მწერლის ნაფიქრ-ნააზრების მთავარი მიზანდასახულობა - თანადროული ეპოქის ტკივილის გამოხატვა. როგორც კვლევებშიც ვეცნობით, „ეგნატე ნინოშვილმა თავისი მწერლური პოზიცია გარკვევით გამოკვეთა წერილებში. მისი აზრით, მწერალი უნდა ცდილობდეს, თავისი ხალხის ჭირისა და ტკივილის, მისი ყოფის ბნელი მხარეებისა და წყლულების განკურნებას: „მოთხრობებში მე ვცდილობ, შეძლებისდაგვარად დავხატო ჩვენი ხალხის ბნელი მხარე და წყლულები, ხოლო სტატიებით ვებრძვი იმათ, რომლებიც ცრუ აზრებით ხელს უშლიან ყველას, ვინც კი ზრუნავს ხალხის წყლულის განკურნაზე“ (ნინოშვილი 1988: 9).

ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედება გამოირჩევა ზედმიწევნითი რეალისტურობით და ობიექტურობით; ჩანს, მას არც აინტერესებს შეალამაზოს ის პრობლემები, რაზეც იგი საუბრობს თავისი შემოქმედების ყოველ ჟანრში, ოღონდ, სულ სხვა სულით, ახლებური ხედვით და განსხვავებული ჭრილით ხედავს ეპოქისეულ საკითხებს, რომლებიც კრიტიკულადაა გადააზრებული და ახალი შეხედულებებით მოწოდებული ყოველი მომდევნო ეპოქის ადამიანისათვის. როგორც სამეცნიერო კვლევებშიც არის აღნიშნული, „ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედება თემატურად მრავალფეროვანია. იგი შეეხო საუკუნის დასასრულის ყველა საჭირობო და მტკივნეულ საკითხებს“ (ნინოშვილი 1988: 10).

ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედებაში მთელი სიმკაცრით და გულმტკივნეულობით ასახულია საქართველოს ერთ-ერთი კუთხის - გურიის უბრალო ადამიანთა შიმშილით, უკიდურესი სიღარიბით გამოწვეული ტკივილი, უპოვარებით, უსამართლობით აღბეჭდილ ადამიანთა ცხოვრება, რასაც კიდევ უფრო ართულებს მკაცრი გარემო პირობები, ჭუჭყით, ნესტით, უსიცოცხლოდ აღბეჭდილი, რაც მეტად ართულებს მათ ცხოვრებას და აუარესებს ისედაც მძიმე დალდასმულ ჯანმრთელობას, ცხოვრების უნარშეზღუდულად რომ ქცეულან და მათ სახეებზე მხოლოდ ტანჯვას თუ ამოიკითხავს მკითხველი ადამიანი.

ეგნატე ნინოშვილი, როგორც რეალისტი მწერალი, ხვალინდელ დღეს იმედიანად უყურებს, სჯერა, რომ ასეთი დაჩაგრული ადამიანების შვილების, მომავალი თაობის, ცხოვრება უკეთესი იქნება. მოთხრობაში „გოგია უიშვილი“ მეტად შთამბეჭდავია მწერლის შემდეგი სიტყვები, რომლებიც ახმოვანებენ არა მარტო უკეთესი მომავალი ცხოვრების რწმენას, ამავე დროს, ლოცვაა სავედრებელი ღმერთისადმი აღვლენილი, სათხოვარი ბედკრულ ადამიანთა შესაწევარი: „ვუნატროთ, რომ მამის ბედი აშორებდეს და უკეთესად წასულიყოს მისი ცხოვრება“ (ნინოშვილი 1988: 12).

ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედებაში ფართო სპექტრით არის წარმოდგენილი პერსონაჟთა ფსიქოლოგიური შრეები, სადაც კარგად ჩანს მათი ხასიათები, სურვილები, მისწრაფებები, ბრძოლის პათოსი, რომელიც ხშირად ითრგუნება გარეშე მოწინააღმდეგე ძალების წინაშე, მაგრამ ამ დაპირისპირებაში უკეთ იკვეთება ხალხის, უმრავლესი მასის, სულისკვეთება, რომ, მიუხედავად დაჩაგრისა, ბედს მაინც, ხშირ შემთხვევაში, არ შეეგუება, სიცოცხლის გაწირვის ფასადაც კი, უკეთესი მომავლის დამკვიდრებისათვის. ამავე დროს, „ეგნატე ნინოშვილი საოცარი სარკაზმით გვიხატავს სოფლის მოხელეთა ავკაცობას..., სადაც გურიის ყოფა, ხალხის ცხოვრების უმძიმესი სურათები მასშტაბური, გროტესკული სახეებით უფრო გამძაფრებულად წარმოგვიდგინა, რათა მათ ფონზე კიდევ უფრო მტკივნეულად გამოეკვეთა საერთოდ ორი საპირისპირო ძალის ზნეობრივ-ეთიკური პრინციპების სხვადასხვაობაც... ნასისხლარ ტუჩებს რომ უხედავდე, ისე ხეირიანად იწმენდს სისხლს მექრთამე, რომ მერე, რა გინდა ეცადო, ვერას უზამ და პასუხს ვერ აგებინებ... ამ უჭკუობის დროს ერთი ფასი დაედო გაიძვერობას, მატყუარობასა და ღალატს და კეთილ კაცობას, პატიოსნებას და ქველობას: ერთს მეორისაგან გამრჩევი არავინა ჰყავს“ (ნინოშვილი 1988: 13).

ეგნატე ნინოშვილის ამ საუბარში მთელი მისი დროის ეპოქის სურათი იხატება, კერძოდ, იმ ღირებულებების დეგრადაცია, რომელიც აფუჭებს ქვეყანას და არაფერს ფასი რომ არ გააჩნია... მათ შორის სასულიერო პირთა (მაგალითად, მღვდლის სახე „მოსე მწერალში“), რომელნიც, უბრალო ადამიანთა მომსახურების ნაცვლად, მათ გაწირვასაც არ ერიდებიან.

ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედებაში მტკივნეულ ადგილს იჭერს აღნიშნული ეპოქის მნიშვნელოვანი პრობლემა - განათლების საკითხი, ქალის, ოჯახის პრობლემა... მწერალმა „შესანიშნავად იცის, რომ გლეხკაცის ბედს განსაზღვრავს არა მხოლოდ სოციალური მოვლენები, არამედ მისი შინაგანი ფიზიკური სამყაროც. გლეხი ტრადიციებისა და ცრურწმენების ტყვეობაშია. გაუნათლებელმა, კულტურის დაბალ დონეზე მდგომმა, შეიძლება, თავისდაუნებურადაც, ჩაიდინოს დანაშაული“ (ნინოშვილი 1988: 15).

ეგნატე ნინოშვილის „ავტობიოგრაფია“ (მოკლე დღიური)¹ - სათაურიდანვე ჩანს სათქმელი, მასში გადმოცემულია მწერლის დასაწყისი ცხოვრების საფეხურები, რომელზეც აღბეჭდილია მძიმე ეტაპები: გაჭირვების, ობლობისა და დუხჭირი ცხოვრებისა; ნაჩვენებია, როგორ დაიწყო სწავლა, ვისი დახმარებით და როგორი ეკალ-ვარდით იყო მოფენილი მისი არსებობა. მას სწავლა დაუწყია შვიდი-რვა წლის ასაკში მამიდის ხელმძღვანელობით, „ან“ „ბან“-ის კითხვა დაუწყია „კარანდაშით

¹ აღნიშნული თხზულების განმარტებანში ვკითხულობთ: „ავტობიოგრაფია“, მოკლე დღიური - მისი ავტობიოგრაფია არ არის ცნობილი. 1895 წელს „კვალის“ რედაქციამ გამოსცა „ორი მოთხრობა ეგნატე ნინოშვილისა, რომელსაც დართული ჰქონდა გიორგი წერეთლის მიერ შედგენილი ეგნატე ნინოშვილის ბიოგრაფია. - ამ ბიოგრაფიაში ჩართული იყო „მოკლე დღიური“. შემდეგ 1901 წელს „კვალში“ დაიბეჭდა ხელმოუწერელი წერილი, რომელშიც ვრცლად არის მოტანილი ადგილები ეგნატე ნინოშვილის მოკლე დღიურიდან, ჩვენს გამოცემაში გამოყენებულია „კვალში“ დაბეჭდილი ტექსტი“ (ნინოშვილი 1988: 227).

დაწერილ ნაგლეჯ ქაღალდზე“ (ნინოშვილი 1988: 23). მწერლის თქმით, ეს ანბანი, მამის თხოვნით, ვინმე აზნაურიშვილს დაუწერია. ეს შენიშვნა მწერლისა იმაზეც მეტყველებს, რომ ღარიბი, უქონელი ადამიანებისათვის თავისუფლად ქართული ანბანიც კი ხელმიუწვდომელია, სწავლის დიდი სურვილისა და ნიჭის მიუხედავად... ეს ტრაგიკული ფონი ამ ეპოქის საქართველოს მტკივნეულ აღქმას იწვევს და თანამონაწილე ხდები მათი მძიმე ცხოვრებისა, რომელიც უთუოდ თანადგომასა და შემწეობას ითხოვს.

სწავლის საკითხთან დაკავშირებით მწერალი იმასაც აღნიშნავს, თუ როგორი იყო სწავლის პროცესი: „ამ კარანდაშით დაწერილ 34 ასოს გარდა, სხვა დაწერილზე დახედვა, აგრეთვე წერის დაწყება აკრძალული მეონდა, რადგან, მამიდას ფიქრით, სწავლაზე ხელს შემიშლიდა“ (ნინოშვილი 1988: 23). სწავლის პროცესში, ანბანის შესწავლისას, მამიდა ეგნატეს წყალში ჩააყოფინებდა ფეხს და ისე ასწავლიდა. აღნიშნული საინტერესო შტრიხია - წყალი, ერთი მხრივ, სიწმინდის, მეორე მხრივ, განწმენდის, სიცოცხლის ძალის მიმნიჭებელი სიმბოლოა.

ანბანის შესწავლის შემდეგ, როგორც მწერალი აღნიშნავს, წაიყვანეს ერთი აზნაურის ოჯახში, მღვდელთან, რომელმაც თურმე თვითონ არ იცოდა მხედრული წერა-კითხვა და ვითომ პატარა ეგნატეს ასწავლიდა... ეს მხატვრული სახეა მაშინდელი ეპოქის ვაი-ცოდნისა და ვაი-განათლებისა... სწავლის სანაცვლოდ კი ეგნატეს მრავალრიცხოვან ოჯახში ბევრს ამუშავებდნენ და ოჯახის მთელ საქმეს მას აკეთებინებდნენ... შემდეგ წაიყვანეს ფოთში მღვდლის ძმისწულთან, რომელსაც ხის ვაჭრობა ჰქონდა. ამ პერიოდში კი ეგნატე სრულად დაშორდა სწავლას და ცოდნის დაუფლებას. ამ მძიმე პირობებს ბიძამ მოაშორა, წამოიყვანა სახლში და, მწერლის თქმით, „მიმცა სოფლის სასწავლებელში“ (ნინოშვილი 1988: 23).

მწერალი სწავლის პრობლემასთან განუშორებელ მძიმე სოციალურ ფონსაც ასახავს. სწავლასთან ერთად იგი პირუტყვის მწყემსის ფუნქციასაც ასრულებს. სწავლა ხან ერთ სოფელში იყო, ხან - მეორეში, თუმცა, მისივე თქმით, „მასწავლებლები ამ სკოლებისა არცერთი არ იყო სახიერო...“ სოფლის სკოლის შემდეგ ეგნატე შედის ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელში... მწერალი აღწერს სწავლის ეტაპებს, როგორი გზა უნდა გაეგლო იმისათვის, კლასიდან კლასში რომ გადასულიყო... „მაგრამ, მწერლის აღნიშვნით, მე-4 კლასში იძულებული გახდა გამოსულიყო სასწავლებლიდან...“ (ნინოშვილი 1988: 24), ამას აიძულებდა ყოველდღიური ლუკმა პურის საძიებელ გზაზე გასვლა, რაც ურთულესი სოციალური პრობლემის ამსახველია...

მიუხედავად სწავლის შეწყვეტისა, ეგნატე ნინოშვილი დამოუკიდებლად სწავლობს გაკვეთილებს, მასწავლებლის გარეშე, შემდეგ მიდის ქუთაისში, „დაიჭირა ეგზამენი „სახალხო სკოლის მასწავლებლობის“ მისაღებად და შემდეგ ისევ ბრუნდება სოფლის „ჩოჩხათის საზოგადოებრიობაში“ მასწავლებლად; სახსარი რომ ვერ მოუპოვა მასწავლებლობამ მწერალს, სამუშაოდ მიდის ბათუმის რკინიგზაზე, მიზანი იყო შემდეგი: „მინდოდა ფული შემეგროვებინა და ხელახლა სწავლას შევდგომოდი“, - წერს მწერალი (ნინოშვილი 1988: 24). ბათუმში ასევე მუშაობდა ტელეგრაფისტად, მაგრამ ვალი ასწრებდა და ფული აღარ რჩებოდა; ამის შემდეგ მუშაობა დაიწყო თბილისში „არსენ

კალანდაძის ტიპოგრაფიაში „ნაბორშიკად“, მაგრამ კალანდაძის მცირე შემოსავლის გამო, მხოლოდ 7 კაპიკს უხდიდნენ, - იქვე აღნიშნავს მწერალი. ამ სამუშაოებს შედეგი რომ არ ჰქონდა, ერთხანს იმყოფება სახლში, მაგრამ სწავლას მოწყურებული ეგნატე ნინოშვილი განიცდის ჟურნალ-გაზეთების უქონლობას, იწყებს სოფლის მწერლად მოღვაწეობას;

სწავლის გასაგრძელებლად მიდის საფრანგეთში, მაგრამ უსახსრობის გამო რამდენიმე თვის შემდეგ ისევ სამშობლოში ბრუნდება; ჩადის ისევ ბათუმში სამუშაოდ, მუშაობს სხვადასხვა შავ, ფიზიკურად მძიმე სამუშაოზე, რაც ეგნატეს ჯანმრთელობის ფასად დაუჯდა: „1889 წელს ბათუმში ზამთარი მეტათ ცუდი, ქარიან-წვიმიანი იყო; მე დაცვეთილი საზაფხულო ტანსაცმელი მქონდა. უნდა ავმდგარიყავი დღის 4 საათზე, ამ საშინელ დარში უნდა გამეცლო კარგა დიდი მანძილი და მივსულიყავი ზავოდში. ხან ზავოდის კარი დაკეტილი დამხვდებოდა და უნდა მეცადნა გარეთ... მე მგონია, ჩემი ჯანი და სიმრთელე დავლუპე ბათუმში და ამ კანტორაში მუშაობით. ამ დროიდან მოწყებული შემეჩვია ავადმყოფობა და მას შემდეგ იშვიათათ ვყოფილვარ კარგათ, თუმცა წინეთ იშვიათათ ვიცოდი ავადმყოფობა“ (ნინოშვილი 1988: 25).

ამჯერად ჩვენ კვლევაში არ შემოდის, მაგრამ აქვე ვიტყვით, რომ ეგნატე ნინოშვილმა სწავლის საკითხზე თავისი მკაფიო შეხედულებანი გამოამჟღავნა წერილში „ძველი დავა ახალ ქერქში“, სადაც ყურადღებას ამახვილებს ძველი და ახალი თაობის მოსაზრებებს სწავლა-მეცნიერების პრობლემებზე და გამოკვეთს ორივე თაობის კარგ და ნაკლოვან მხარეებს, მსჯელობს იმ ზნეობრივ და ჰუმანურ პრინციპებზე, რომლითაც უნდა ხელმძღვანელობდეს ორივე თაობის წარმომადგენელი ერის განსწავლის საქმეში სამომავლოდ. მწერლის ნააზრევია ამ თვალსაზრისით დღესაც აქტუალური და გასათვალისწინებელია.

მძიმე მატერიალური, დუხჭირი ცხოვრების გამო ეგნატე ნინოშვილი იძულებულია ბევრი იაროს საქართველოს სხვადასხვა მხარეში, ეძებოს სამუშაო და თავი გაიტანოს, იგი ხან ბათუმშია, ხან - ზესტაფონში... მაგრამ, საბოლოოდ, მამიდის გარდაცვალების გამო 1892 წლიდან თბილისშია...

აღნიშნული ზემოხსენებული ბოლო ამბების თხრობით, რომელიც 1892 წლით თარიღდება, ამთავრებს საკუთარი დუხჭირი ცხოვრების, ლუკმა-პურის მაძიებელი მწერალი თავის ავტობიოგრაფიას, სადაც აღბეჭდილია ნათელი სურათი მისი მძიმე მოუსვენარი ცხოვრების შესახებ, რომელიც მშვიდ მწერალს მუდამ ფხიზელ მდგომარეობაში ამყოფებდა და ეკლით მოფენილ გზაზე ამოგზავრებდა.

ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედებაში „ავტობიოგრაფიასთან“ (მოკლე დღიური) ერთად, გარკვეული პრობლემების გამოკვეთის თვალსაზრისით, ძალიან ღირებულია მისი პირადი წერილები (დასახელებული გამოცემის მიხედვით, 1988: 205-219, ათი პირადი წერილი). მათგან ამჯერად ჩვენ გამოვყავით ორი პირადი წერილი, რომლებიც გამოირჩევა განსხვავებული პრობლემეტიკით და ძალზედ მრავლისმთქმელია. ეს ორი წერილი მიწერილია იაკობ გოგებაშვილისა და გიორგი წერეთლისადმი, რომელთა სათქმელ ავსებს „ავტობიოგრაფიაში“ გადმოცემულ ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრების მძიმე გზას და დამატებით ინფორმაციას იძლევა მისი

პიროვნების, მძიმე აუტანელი არსებობის, მაგრამ გაუტეხელი ნების, გარშემომყოფი ადამიანების ღირსებისა და საკუთარი სურვილებისა თუ მიზნების აღსრულებისათვის მოუდრეკელი ადამიანის თვისებებს.

პირად წერილში „იაკობ გოგებაშვილს“ (დაწერილია 1894 წელს) ეგნატე ნინოშვილი იმ ფულადი დახმარების შესახებ იწყებს საუბარს, რომელიც დიდმა პედაგოგმა გაუწია - 5 თუმანი ფულით დახმარებაზე. წერილში სახსარს მოკლებული მწერალი მადლობას უძღვნის მეგობრული, თანაგრძნობით სავსე წერილისათვის, რომელიც ფულად დახმარებასთან ერთად გაუგზავნა იაკობ გოგებაშვილმა. ეგნატე ნინოშვილი წუხს და ბოდიშს უხდის იმისათვის, რომ ვერ ინახულა და გაიცნო პირადად დიდი პედაგოგი... მწერლის აზრით, ეს უდიდესი ვალი მისი პირადი გაცნობისა ვერ აღასრულა და თავს დამნაშავედ მიიჩნევს: „...ოღონდ პირადად გაცნობაზე ვჩივი, თორემ ისე კი, ვინ იქნება დღეს წერა-კითხვა იცოდეს და თქვენ კი ვერ გიცნობდეს! განა ყველანი თქვენგან შედგენილ ქართულ სახელმძღვანელოებზე არ აღვიზარდეთ? თქვენგან შედგენილ სახელმძღვანელოებში ვისწავლეთ ქართული წერა-კითხვა, თქვენ შეგვაყვარეთ სამშობლო და მისი ენა...“ (ნინოშვილი 1988: 216).

ეგნატე ნინოშვილი მადლობას უძღვნის იაკობ გოგებაშვილს ფულადი შემწეობისათვის და თხოვს შემდეგში უკან დაუბრუნოს, გადაუხადოს აღნიშნული ვალი... დასახელებულ წერილში შიშით და სინანულით გამოხატავს საფიქრალს, ვაითუ ვერ შეძლოს სამაგიერო სამადლობელის გადახდა ფულადი საშუალებით, ანდა ფიქრობს, იქნებ ნაწერებით შეძლოს გაწეული დანახარჯის ანაზღაურება, მაგრამ ამასაც ეჭვის თვალით უყურებს და საკუთარ მხატვრულ ნაწარმოებებს აუბრალოებს და თავს იმდაბლებს ეკონომიკურად გატანჯული მწერალი, რომელსაც ედარდება სხვის მიერ გაწეული შემწეობის თაობაზე რეაგირების უქონლობა... „ახლა რომ მოგვკდე, რა დარჩება საზოგადოებას ჩემგან? რამდენიმე პატარ-პატარა მოთხრობები! ეს არ არის საკმარისი. მე ისიც მეყოფა ჯილდოთ, თუკი ჩემი ნაწერების კითხვამ ქართველ საზოგადოებას მოუტანა ცოტაოდენი მაინც ჭეშმარიტი სიამოვნება. მე დაჯილდოებულად ვსთვლი თავისთავს, როცა თქვენისთანა ღირსეული პირი მეუბნება: შენი ნაწერების წაკითხვით ვისიამოვნეო. როგორ ღმერთი გამიწყრება, რომ თითოეული პირისაგან კიდე ამისთვის ფული ავიღო! განა არ კმარა ისიც, რომ საზოგადოებას ჩამოვეკიდე სარჩენად! ჩემი მოთხრობების გამოცემისათვის თქვენისთანა მზრუნველს მე ვიღას ვიპოვნი. მე ამაზე ფიქრსაც ვერ გავხედავდი, რომ თქვენ არ გებრძანებიათ [...]“ (ნინოშვილი 1988: 217).

აღნიშნულ წერილში ეგნატე ნინოშვილი თავისი ავადმყოფობის თაობაზეც საუბრობს, თან უფროთხილდება იაკობ გოგებაშვილის პიროვნებას, ზედმეტად არ შეაწუხოს, ბევრს არაფერს ამბობს თავისი ავადმყოფობის შესახებ, მხოლოდ მოკრძალებულად მცირედ აღნიშნავს: „...ჩემი ავადმყოფობა დაიწყო ორი მიზეზის გამო: ერთი - ხშირად ცუდ გარემოებაში ვცხოვრობდი, მეორე - გაუფრთხილებლად და დაუზოგავად ვეპყრობოდი თავისთავს. მტერსაც კი არ მოეპყრობა კაცი ისე უდიერად, როგორც მეჩემს ჯანს ვეპყრობოდი. ამასთან კიდე დაბადებიდანვე ჯანსუსტი ვიყავი. დედის კი არა მახსოვს რა... ახლა ჩემი საქმე ასე არის: მახველებს

ძლიერ ბევრს, ხანდახან სისხლიანსაც [...]... მწერალი უიმედოდ არის განწყობილი თავის მომავალზე, მიაჩნია, რომ დიდხანს ვეღარ იცოცხლებს: „... ჩემი ფიქრით, ბევრი-ბევრი აწი ვიცოცხლო ორი-სამი წელიწადი, მაგრამ იქნება სიცოცხლეში ტანჯვა ცოტათი მაინც შემიმსუბუქდეს და ეს არის მიზეზი, რომ ხან სოფელს ვირჩევ საცხოვრებლად, ხან აბასტუმანს და ხან სხვას“ (ნინოშვილი 1988: 217).

ეგნატე ნინოშვილი წერილის დასასრულს იმასაც აღნიშნავს, რომ: „მე არ შემიძლია ვუთხრა საზოგადოებას - შენს სამსახურში დაავადმყოფდი-მეთქინ. არა, წერის დაწყებამდე ჩემი ჯანი სრულიად გატეხილი იყო, არც ბევრი მიწერია: ოთხი წელიწადია აგერ, რაც ვწერ და ერთ მოზრდილ წიგნს კიდევ ვერ შეადგენს ჩემი ნაწერები“ (ნინოშვილი 1988: 218).

მეორე პირადი წერილი „გიორგი წერეთელს“ (დაწერილია 1894 წელს) - სიცოცხლით გატანჯული ეგნატე ნინოშვილი სხვისი საქმიანობისათვის ფიქრსა და ზრუნვასაც გამოხატავს, უხარია, რომ რადგან აკაკი წერეთელი თანამშრომლობს ჟურნალ „კვალში“, ჟურნალის საზოგადოებას ბევრი ხალხი მიემატება. „ჩემი სტატია, იქვი არ არის, აღარ დაიბეჭდება. თუ არ შეგაწუხებთ ამით, კარგი იქნება, რომ იმ სტატიას მიმიბრუნებდეთ“. წერილში გიორგი წერეთელს თხოვს სათხოვარის აღსრულებას - აცნობოს, რა მდგომარეობაშია ანგარიში „კვალის“ რედაქციასა და მას შორის: „მინდა გავიგო, რას შეადგენს ერთი მხრივ ჩემ მიერ ვალად წამოღებული ფული და მეორე მხრივ ამ ვალის ანგარიშში დაბეჭდილი მოთხრობები... მართალია, წამოღებული ფულის ანგარიში მეც მიწერია, მაგრამ მოთხრობების ანგარიში რამდენს შეადგენს, ეს კი აღარ ვიცი, რაც ვალად ფულის წამოღება დავიწყე. მას შემდეგ დაბეჭდილია ორი მოთხრობა: ერთი გასულ წელში, „განკარგულება“ (№№ 43, 44) და მეორე, ის იყო, წრეულს დაიბეჭდა, - „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“. მწერალი იქვე შენიშნავს, რომ, „როგორც ეტყობა, „კვალის“ მეათე ნომერს, ამ ჟამად მასალა ძლიერ ბევრი გაქვთ და ამიტომ აღარ ავჩქარდები ჩემ მხრივაც გამოვგზავნო რამე. როცა საჭირო გახდება, დიდი სიამოვნებით მოვაწვდენ მოთხრობებს და სტატიებს“ (ნინოშვილი 1988: 218).

ზემოთ განხილულ პირად წერილებში ნათლად იკვეთება ცხოვრებით გატანჯული მწერლის შეუდრეკელი, თავდადებული, მოუღლეელი ადამიანის სული, რომელიც სავსეა მიზანდასახულობით, მოყვასის სიყვარულით და სხვისადმი პატივისცემით არის გაჟღენთილი, უსახსრობით ჯანგატეხილი შემოქმედი მუდამ ზრუნავს ერსა და ქვეყანას თავისი ნააზრევით შესძინოს, იქნებ რაიმე შემატოს და საკუთარი წვლილი შეიტანოს მოყვასის არსებობაში. მან იცის, რომ დიდხანს სიცოცხლე არ უწერია, მაგრამ სიცოცხლეს უხანგრძლივებს საკუთარი ნააზრევი, სადაც აღბეჭდილია ერისა და ქვეყნის სატკივარი, რომელიც უკეთესი მომავალი ცხოვრების დასახვისკენაა მიმართული. ეს საზრდო მისთვის უპირველესია და სიცოცხლის ბოლო წუთამდე სწორედ ამ რწმენით არსებობდა.

ალ. მიქაბერიძის მოგონებაში „პატარა ეპიზოდი ეგნატე ნინოშვილის ცხოვრებიდან“ კიდევ სხვა კუთხით ცხადდება ეგნატე ნინოშვილის, როგორც პიროვნების და როგორც შემოქმედი მწერლის, ხასიათი, მიზანსწრაფვები და შეხედულებები... ეგნატე ნინოშვილის საუბრიდან ქართული მწერლობის შესახებ აგრეთვე თვალსაჩინოდება მწერლის

დამოკიდებულება ობიექტური სინამდვილისადმი. იგი ხშირად საუბრობდა თავისი დროის ქართველი მწერლების, მათი ავ-კარგიანობის შესახებ. აღნიშნულ მოგონებაში ვკითხულობთ: „ნინოშვილი მკვეთრად და სრულიად გულახდილად ამხელდა თითოეული მწერლის ნაკლს და სრულიად მოურიდებლად აკრიტიკებდა ამა თუ იმ მწერლის ნაწარმოებს და საერთო მიმართულებას“ (ნინოშვილი 1988: 222).

დასახელებულ მოგონებაში აგრეთვე ვეცნობით ეგნატე ნინოშვილის შეხედულებას ქართული მწერლობის, მისი როლის, მისიისა და დანიშნულების თაობაზე: „ქართული მწერლობა ვერ ასრულებს ამჟამად თავის მაღალ დანიშნულებას. მწერლობა უნდა ასახავდეს ცხოვრების სინამდვილეს. მწერლობა მიზნად უნდა ისახავდეს მშრომელი მასის დაბეჩავებულ მდგომარეობის სინამდვილით აღწერას და გაშუქებას. თუ თქვენ ირგვლივ მიიხედ-მოიხედავთ, ნათლად დარწმუნდებით, თუ როგორ სულიერ ტანჯვას, როგორ სასოწარკვეთილებას განიცდის ეს ჩვენი მშრომელი მასა უსირცხვილო და აღვირაზსნილი უწინდელი ხელისუფლების წყალობით! ვინ გინდა, რომ გადატაკების გზაზე დამდგარ ამ მასას არ სჩაგრავდეს, აბუჩად არ იგდებდეს... დღევანდელი მდგომარეობა ძირიან-ფესვიანად უნდა შეიცვალოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში ხალხი სრული გადატაკების, გადაშენების გზას დაადგება... ამ დუხჭირი ცხოვრების თავიდან ასაცილებლად საჭიროა ჩვენი მშრომელი მასები ავამოძრაოთ და მტრის წინააღმდეგ საბრძოლველად დავრახმოთ. შემდეგ კი ეს მჭიდროდ დარაზმული ხალხი თვითონვე გაიკვლევს სწორსა და სამართლიან გზას და თავის მომავალ ბედს თვითონვე გამოსჭედს...“ (ნინოშვილი 1988: 222).

ესმა თოთიბაძის მოგონებაში (ოზურგეთში ეგნატე ნინოშვილი სიმონ თოთიბაძის ოჯახში ცხოვრობს, მაგრამ უსახსრობის გამო ოჯახი გასამრჯელოს არ ახდევინებდა) ვეცნობით ეგნატე ნინოშვილის უკიდურეს სიღარიბეს და გაჭირვებით მეტად დაღდასმული მწერლის პორტრეტს, რომლის მდიდარი სული მატერიალურ სიმწირეს არეკლავს: „ეგნატე იქნებოდა ჩვიდმეტ წლამდე. სუსტი, მომალლო ტანის, ძაან ხმელი, ბეჭები მოხრილი და ვიწრო და გრძელ პირისა... ქონდა ერთი პალტო ვინცხვის ნაქონი, ძაან გახუნებული და იმით იყო სულ ტანისამოსს შინაურები ვეფერს უკერვიდა. ბევლებს აძლევდნენ ხან ჩვენები და ხან მანასესანი. არც ფეხსაცმელი ქონდა. ერთი წვევიდა შინ და შინაურებს ქალამანი შიუკერენ მისდა. ზამთარში ფეხშიშველი ჩამევიდა და იგი ხელით ჩამეიტანა“ (ნინოშვილი 1988: 225).

ესმა თოთიბაძე თავის მოგონებაში გვაწვდის ეგნატე ნინოშვილის დამოკიდებულებას წიგნის მიმართ, იგი თურმე ყოველ მომენტში - ჰამდა თუ იბანდა, რეცხავდა თუ ა. შ. წიგნს კითხულობდა... თუ რამეს შეჭამდა, თუ არა და იყო სულ მშვიერი. მიუხედავად ამისა, სულ კითხულობდა და კითხულობდა. არ იქნებოდა მისი ტყვილი გაჩერება. სულ წიგნზე იყო მიციცქინებული“. იქვე ამავე მოგონებაში ვეცნობით: „სამკითხველო არ იყო მაშვინ, მარა სულ სხვა და სხვაი წიგნები მოქონდა და კითხულობდა. საცხებიდან ყოველთვის შეიტანდა წიგნს. წიგნსავით ეგნატეს არაფერი არ უყვარდა, იშვიათად დეინახავდი გაცილებულს და ან გათამაშებულს... დროს არ დაკარგავდა, მგონი წიგნზე ქონდა ჭიპი მოჭრილი. ჩვენსას

მევიდოდა და სიმინდის ფშვნაზე რომ მოგვეხმარებოდა, წიგნს ჯორჯოზე მიაყუდებდა გადაშლილს, და თვალთ იმას უყურებდა. ღამე შუალამედე კითხულობდა, დღეი შეამზადებდა ფიჩხებს და იმით ინათებდა სინათლეს... ყველას ეძინა და იგი კითხულობდა, რა ქონდა საწყალს! იყო მშვიერი, მწყურვალე, ჩაუცმელ-დოუხურავი, გაყინული სიცივით, უსინათლოთ და მარტუე მიგდებული, მარა მაინც კითხულობდა და კითხულობდა... ყანაში კი იშონიდა საჭმელს თუ მოეხმარებოდა ვინმეს, მარა მაინც სიმშვილი ერჩია - ოღონდ წიგნი ეკითხა... რომ ჩამევიდოდა ოზურგეთს, ყოველთვის მევიდოდა ჩვენთან. დასაქცევი დრო იყო და ქვე დეიქვა, თვარა რას უჩიოდნენ საწყალ ეგნატეს, სიმწრით სული მიქონდა, სტავლობდა და იგიც არ დაანებეს“ (ნინოშვილი 1988: 225-226).

როგორც ვ. კოტეტიშვილი გვამცნობს, „ეგნატე ნინოშვილის ერთ-ერთი გამოცემის ყდაზე დახატულია ეკლის გვირგვინ შემოვლებული გული, რომელსაც სისხლის ცრემლები ჩამოსდის. მხატვრული თვალსაზრისით შეიძლება ეს სიმბოლო შაბლონური იყოს, მაგრამ საგნობრივად, საუკეთესოდ ახასიათებს ჩვენი ბელეტრისტის შემოქმედების ბუნებას... მისივე აღნიშვნით, ალ. ყაზბეგის შემდეგ, ასეთი ავადმყოფური ტკივილებით, ასეთი კვნესით, ჩვენში არავის უწერია. პირდაპირ მნელდება მისი მოხსენების კითხვა, ისეთი მძიმე და საზარელია ის სინამდვილე, რომელიც ეგნატე ნინოშვილმა გადაგვიშალა...“ (კოტეტიშვილი 1959: 623).

დასკვნა

ეგნატე ნინოშვილის მხატვრულ-პუბლიცისტური ნააზრევი მთელი სიღრმისეულობით არეკლავს თანადროული ეპოქის იმ სულისკვეთებას, რომელიც ყოველ ეპოქაში მეტ-ნაკლები სიღრმით აქტუალურია და იძლევა იმის იმედიან შესაძლებლობას, რომ მოწესრიგდეს ცხოვრება და ადამიანის უკეთესი მომავალი იქნეს დასახული. მის ნააზრევში ასახული ტრაგიკული ფონი ამ ეპოქის საქართველოს მტკივნეულ აღქმას იწვევს და თანამონაწილე ხდები იმ მძიმე ცხოვრებისა, რომელიც უთუოდ თანადგომასა და შემწეობას ითხოვს.

გამოყენებული ლიტერატურა

კოტეტიშვილი 1959 – ვ. კოტეტიშვილი, ქართული ლიტერატურის ისტორია (XIX ს.). თბილისი, 1959.

ნინოშვილი 1988 – ე. ნინოშვილი, თხზულებანი. თბილისი, 1988.

ჭავჭავაძე 1953 – ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული. თბილისი, 1953.